

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

2004-es uniós csatlakozásunkkal Magyarország is vállalta a fejlődő országok támogatásában való közreműködést, így a kormányzat más fejlett államokhoz hasonlóan a magyar nemzeti bruttó jövedelem bizonyos százalékát erre a célra fordítja. A donor közösség, hazánkkal egyetemben nem teljesíti e téren tett vállalásait, és a probléma kapcsán megfogalmazott elképzelések szerint a magánforrások, a nemzeti és multinacionális cégek erőteljesebb bevonása a nemzetközi fejlesztésbe (NEFE) jelenthet minderre egyfajta megoldást. Alapvető fontosságú azonban, hogy ne csak mennyiségi, hanem minőségi változás is végbemenjen e téren. A korábban a szegénységcsökkentést és társadalomfejlesztést célul kitűző NEFE jelentős része a hivatalos segélyekből, közpénzekből, valamint magán és közalapítványoktól, egyéni és vállalati adományozóktól származó vissza nem térítendő támogatásokra épült. Ez egyrészt nem volt fenntartható, másrészt nem bizonyult elég hatékonynak sem.¹

A magángazdasági szereplőknek egyre több szerepkört is magukra kell vállalniuk. Ahogy azt Stavros Lambrinidis, az Európai Unió emberi jogokért felelős különleges képviselője is megfogalmazta: mivel a kezelendő problémák kiváltásában is alapvető a szerepük, ezután nem elegendő, hogy csak a projektmegvalósításból vegyék ki a részüket a magángazdasági szereplők. Saját kezdeményezéseik is kell, hogy legyenek, illetve a nemzetállamok és a nemzetközi szervezetek által görgetet feladattenger megoldásában is az eddigieknél nagyságrendekkel nagyobb részt kell vállalniuk. A magánszektor tevékenységének szabályozása persze nem egyszerű feladat ezen a téren, ahol sokszor a legkiszolgáltatottabbak, a legkevesebb érdekérvényesítő képességgel bíró csoportok az egyes beruházások célcsoportjai – így ez kiemelten nehéz kérdés. Sajnos számtalan azon példák száma, ahol a magánszektor akár még jó szándékú szerepvállalása is többet rontott a helyzeten, mint használt. A rövidtávú profitmaximalizálás igénye a cégek és magánbefektetők oldalán sokszor ütközik a fejlesztés szociális vagy környezeti céljaival, illetve a téma, a terület és a helyi

viszonyok pontos ismerete nélkül félrecsúszhatnak a mégoly jó szándékú projektek is, mivel a NEFE egyes területein más szabályszerűségek érvényesülnek. E téren nyújthatnak költséghatékony segítséget például a témát, területet jól ismerő civil szervezetek.

A magángazdasági szereplők a kezdetektől részt vettek és vesznek NEFE projektek és programok kivitelezésében, elsősorban, mint a hivatalos fejlesztési támogatás, az ún. Official Development Assistance (ODA) elköltésében, aminek nagyságrendje az elmúlt években 120-130 milliárd dollár volt évente. A vállalatok elsősorban mint a nagy donorszervezetek, állami intézmények és nemzetközi segélyszervezetek alvállalkozói, olykor fővállalkozói dolgoznak. Feladataik többnyire megbízási formában tanácsadás, védelmi, logisztikai és egyéb szolgáltatások nyújtása, építési és más projektek kivitelezése, valamint árubeszállítás. Magyarországon is jellemzően ez a projekt-végrehajtói, illetve beszállítói szerepkör a legjellemzőbb, ugyanakkor a cégek tevékenysége befektetőként és társadalmi szerepvállalásuk részeként donorként is jelentős.

Donor-stratégiák

Fontos, hogy bár sokszor hasonló földrajzi területeken és azonos ágazatokban egyidejűleg is zajlanak NEFE projektek és attól független exporttevékenység, a kétféle terület céljai és ezért némileg eszközei, illetve a feladatok végrehajtásának módja is gyökeresen eltér. A NEFE esetében, mivel többnyire közpénz, illetve vissza nem térítendő támogatás elköltése is történik, megkövetelt az átláthatóság, a hatékonyság biztosítása, egyúttal az emberi jogok, a környezetvédelem és a fenntarthatóság kritériumainak érvényesülése. A nagy donor országok is eltérő NEFE-stratégiákat valósítanak meg, de a legtöbben egyesítik a segélyezési és külgazdasági prioritásait, azonban a NEFE külön célrendszerét, eszközeit ettől még azok teljességében alkalmazzák. Ez azt is jelenti, hogy nem rendelik alá NEFE-céljaikat a külgazdaságiaknak, hanem 'win-win' helyzeteket igyekeznek teremteni. Ehhez szükséges, hogy a NEFE szakemberek és a külgazdaság fellendítésén

¹ Jaksa Brigitta (2013)

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

fáradó szakemberek mellérendelt szerepekben rendszeresen együttműködjenek.

Miért nő ennyire a magángazdaság szerepe a NEFÉ-ben?

A politika mellett egyértelműen a magángazdaságé a fő szerep a nemzeti és a nemzetközi fejlesztési stratégiák kialakításában és megvalósításában. A fejlesztés finanszírozását tárgyaló csúcstalálkozók és az új globális fejlődési keretrendszer (az ENSZ-es Fenntartható Fejlődési Célok) elfogadását megelőző tárgyalások is megmutatták, hogy a kormányzatok is szívesen fordulnak a magángazdasági források felé, mert a közpénzek folyósítása, mozgósítása terén (pl. ODA-vállalások) nem teljesítenek jól. Egyértelművé vált az is, hogy a NEFE hagyományos szereplői és struktúrái nem birkóznak meg immár a jelenlegi globális kihívásokkal. Mára több olyan elhúzóválság van Szíriától Darfuron és az Iszlám Államon át a klímaváltozásig magáig bezárólag, amelyek megoldása nincs a horizonton – a problémák megoldásában részt vevő szervezetek pedig nem lettek sokkal nagyobbak. Ezért egyrészt több forrásra és szereplőre van szükség, hogy kezelhető mederben lehessen tartani például a klímaváltozás, illetve a menekülthullámok generálta gondokat – másrészt olyan rendszerszintű változásokra van szükség, amik kiegyenlítettebbé teszik a nemzetközi szervezetekben és a globális pénzügyi rendszerben a részvételt a fejlődő államok számára, a valóban tartós megoldások megtalálása érdekében.

A magánszektor szerepének jelentőségét és előretörését, és az átláthatóság és társadalmi hatás felmérésének alapvető szükségességét jól érzékelteti az úgynevezett nemzetközi fejlesztési pénzügyi intézetek (development finance institutions – DFI) példája. Ezek általában a leggazdagabb donor államok tulajdonában vannak, és az utóbbi 13 évben általuk kezelt összegek meghúszoszorozódtak. A 2002-es 5 milliárd USD-ről 2015 végére 100 milliárd USD-ra

várják nőni ezen eszközöket, ami az összes, az OECD DAC² által regisztrált hivatalos segély akár *kétharmada* lehet.³ Így ma a közfinanszírozásból származó összegek több mint fele a magánszektorban köt ki, többnyire a kereskedelmi bankoknál – és itt az átláthatóság, éppúgy, mint ezen pénzek klímabarát, vagy emberi jogokat nem sértő elköltésének biztosíthatósága véget is ér. Emellett az is tény, hogy a DFI-k által kezelt összegek közel fele olyan cégekhez jut, amelyeket OECD országokban, sokukat pedig adóparadicsomokban regisztráltak.

Társadalmi felelősségvállalás

A magángazdasági szereplőktől a rendszerszintű változások keretében a szélesen értelmezett társadalmi felelősségvállalás melletti elköteleződés az elvárás, részben a kormányzatok, de sokkal inkább a civil szervezetek részéről. A céges társadalmi felelősségvállalás ma már végképp nem elégséges, ha a csupán a PR-fogás és a „zöldre mosás” kategóriáit elégti ki csupán. A hosszú távú sikeres üzleti modell szerves része kell, hogy legyen a fenntartható termelési módszerek felé való elmozdulás, a fenntartható fogyasztási minták kialakításával is együtt járó alapvető társadalmi változásokat is generáló modellváltási lehetőségek feltérképezése. Ha a vállalatok a fenntartható fejlődés hiteles szereplőivé akarnak válni, tevékenységük során alapvető fontosságú a ne árts elvének érvényesítése, társadalmi és környezeti hatások monitorozása, az átlátható céges működés biztosítása, és adófizetési kötelezettségeik felelős teljesítése. Ez utóbbi esetben fontos megemlíteni, hogy a fejlődő országokban működő cégek adóelkerülési technikái révén a fejlesztési támogatásként megkapott pénzügyi összegek többszöröse távozik ezen országokból illegális tőkeáramlás formájában. Ez a fejlődő országok

² Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet Fejlesztési Segítségnyújtási Bizottsága

³ A DFI-k hitelt adnak pl. magasabb rizikójú hitelkonstrukciókban, részvényopciókkal, és akár kockázati tőkére vonatkozó garanciákkal a fejlődő országokban megvalósuló magánbefektetésekre. DFI-k például az ADB, EIB, WB Group, EBRD, DEG, FMO (of NL), IFC, PROPARCO (of FR). Ezen adatok az EURODAD egy két éves kutatásából származnak: „A private affair – Shining a light on the shadowy institutions giving public support to private companies and taking over the development agenda” by M. J Romero, <http://www.eurodad.org/files/pdf/53be474b0aefa.pdf>

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

fejlesztésre fordítható saját belföldi forrásait tizedeli meg. Ebben a kérdésben biztos, hogy a vállalatok felelősségteljesebb hozzáállására, és a kormányzatok, illetve az EU részéről a cégek szigorúbb szabályozására és ellenőrzésére van szükség.⁴

Cégek és civilek: az előítéletek harca, együttműködési lehetőségek és források

A cégek többnyire előítéletesen gondolkodnak a civilekről és a legtöbb civil szervezet előítéletesen gondolkodik a cégekről. Márpedig – a NEFE területén egész biztosan – a jövőben a sikerességet mind a két szektorban javítani fogja a közös munka. A 2015-től 2030-ig a NEFE-t, s ezzel egyben a globális gazdaság egy jelentős szeletét is meghatározó Fenntartható Fejlődési Célok új alapelvei miatt a céges-civil együttműködések fontossága bizonyosan nőni fog. Az új alapelvek szerint azonos fontossággal kell előtérbe kerülnie a fenntarthatóság mind a három, a gazdasági, a társadalmi és a környezeti pillérének. Érdemes tehát a két szektor szereplőinek egymást jobban megismerni és együttműködni.

Ha a magán- és a civil szektor együttműködéseit vizsgáljuk, az többféle indíttatású lehet. Lehet célja a cég részéről a filantrópia, vagy alapulhat egymás eltérő forrásainak kicserélésén, vagy egyéb csere-akción; de tarthat az együttműködés egészen a program kitalálásától a megvalósításon és monitoringozáson át a teljes kiértékelésig.⁵ Utóbbi esetben a legnagyobb a kölcsönös hatékonyságnövekedés és költségcsökkenés. Mindkét fél számára további haszon lehet az új forrásokhoz való hozzáférés, a megosztott tudásanyag, új piacok feltárása, a megnövelt legitimitás és láthatóság, és a hálózatépítés lehetősége.⁶ Mind az EU, mind a Világbank-csoport intézményei számos kiírásukban, köztük infrastrukturális projektekben is,

előnyben részesítik a mind a két szektort bevonó pályázókat a NEFE területén. Tény, hogy az említett problémákra, a másfajta működési modellekből eredő nehézségekre fel kell készülni, kezelni kell őket, de erre ma már léteznek eszközök. Megéri az együttműködés mind a két fél számára a fent említett előnyök, valamint a magánszektorbeli szereplő számára a CSR, azaz céges társadalmi felelősségvállalásának teljesítése miatt is. A CSR-előnyök a belső, alkalmazott-megtartó és lelkesítő hatásoktól kezdve a külső, a cég reputációját erősítő hatásokig terjednek, és itt említhető a vissza nem térítendő támogatások elnyerésére vonatkozó nagyobb esély is. Emellett egyre több az olyan értékelési módszertan is, ami a cégek tevékenységének nemcsak gazdasági, de társadalmi és környezeti hatásait is belekalkulálja a hosszú távú költségekbe, és az eredmények azt mutatják, hogy magának a cégnek is megéri a közösségekkel való együttműködésbe vagy a környezeti károk felszámolásába pénzt és energiát fektetni.

A magyarországi civilek ugyanakkor különösen forráshiányosak, pedig szakértelemmel, helyszíni jelenléttel, tapasztalattal rendelkeznek. A magyar bilaterális (partnerországokba irányuló) NEFE-költés általában az összes évi NEFE-kifizetéseink átlag egy-negyede, aminek kb. 7%-ért felelt a külügyi tárca 2013-ban. A minisztérium ezen forrásainak mindössze 4 százalékát osztotta tovább pályázati formában civil szervezeteknek NEFE tevékenységeik finanszírozására. Ez nagyságrendileg kb. egy-másfél ezreléke az az évi teljes magyar NEFE-keretnek. 2014 és 2015-ben pedig nem is hirdették meg az évente szokásos fejlesztési projektekre vonatkozó pályázati kiírást a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) NEFE-költségvetésének drasztikus lecsökkentése miatt. Az OECD DAC országok e téren mért átlaga egyébként 17 százalék. Miért éri meg nekik a civilekkel együttműködni? Mert a NEFE területén dolgozó civilek, amellett, hogy jelenősen hozzájárulnak egy nemzet elismertségének növeléséhez, nagyon jó magánforrás-mobilizálók is. Az OECD DAC országokban készült felmérés szerint projektjeik

⁴ Egy friss jelentés foglalkozik ezzel a kérdéssel, melyben magyar esettanulmány is található, ld. Eurodad (2015).

⁵ Összefoglaló egy 2015-ös kutatás alapján, amit Kis György Márk és Randolph Dilday készítet (CEU's Center for Policy Studies): NGO-Private Sector Partnerships: Complementary Collaboration; címmel a HAND számára, Andrew Cartwright és Rohonyi Péter útmutatásával, elérhető a CEU-n és a HAND-ben.

⁶ A témában a CEU több kutatást is végzett:

<http://hand.org.hu/media/files/1407941005.pdf>, illetve: Center for Economic Development (2013)

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

finanszírozásához a civilek a felhasznált közpénzek kb. másfélszeresét vonták be saját és privát forrásokból⁷. Korábban egyébként a KKM pályázataik között is volt a magánszektorra szóló, vissza nem térítendő támogatásra szóló kiírás, mely lehetőség visszaállítását a kormányzat fontolóra vehetné a rendelkezésre álló források radikális növelését követően.

A magyar magánszektor és a NEFE: történelmi kitekintés, a legutóbbi évek fejleményei és a központi prioritások

Magyarország csak az utóbbi évtizedben, EU-tagságunkkal lépett teljességgel elő donor országgá, előtte évtizedekig kettős szerepünk volt. Egyrészt a 70-es évektől kezdve egyre több magyar külgazdasági cég kapott lehetőséget Észak-Afrikától kezdve Délkelet-Ázsiáig többféle régióban egyrészt tisztán kereskedelmi, másrészt a szovjet érdekszféra sajátos mechanizmusain alapuló (sokszor kölcsönös vagy 'körbeérő') segélyezéshez, illetve NEFÉ-hez hasonló tevékenységre.⁸ Ezen programok egy része a ma technikai segítségnyújtásnak hívott keretekbe illeszkedett, azaz nem az áruk, hanem az előállításához szükséges szaktudás volt már akkor a magyarok egyik legfontosabb exportcikke. A 90-es évek elejére komoly átalakulás történt, a szélesebb körű áruszolgáltatást és sok esetben megrendelői illetve recipiensi igényt kielégítő szolgáltatás-csomagokat felváltották a kisebb részegységek, a magyar cégek leginkább nagyobb projektek beszállítóivá váltak.

A rendszerváltás egyik legnagyobb vesztesége számunkra, hogy Magyarország mind kereskedelmi, mind pedig a NEFÉ-re épülő kapcsolatai drasztikusan visszaestek. Számos külképviseletünk bezárt, illetve a megszűnő háttértámogatások és ösztönzések miatt is a magukra hagyott vállalatok többsége nem tudta fenntartani külföldi tevékenységét, így az adott helyen

folyó NEFE projektekből sem tudott profitálni. Az utóbbi években elkezdődött extenzív külgazdasági politika a keleti, illetve déli nyitás jegyében újabb és újabb lehetőségeket kellene, hogy teremtsen NEFE projekteken és programokban való részesedés szerzésével mind a magyar cégek, mind pedig a szektorban dolgozó civil szervezetek és közintézmények számára.

Mi magyarok abból a szempontból sok helyen komoly előnyben vagyunk, hogy nincs gyarmattartó múltunk, míg a legtöbb régi nagy donor országnak van. Ugyanakkor nehézséget jelenthet nagyobb projektek elnyerésében, hogy ritka az olyan nagy magyar cég, amely egy-egy területen átfogó szolgáltatási- és fejlesztési csomagot tud kínálni. E téren példamutató a Magyar Vízipari Klaszter,⁹ amelyhez hasonlóan más szektorok cégei is összeállhatnak, bevonhatnak tőkeerős partnert és helyismeretet, kapcsolati hálót biztosító civil szervezeteket is akár, hogy így jussanak túl a kisebb méret és a tőkehiány jelentette problémákon a nemzetközi megbízások, tenderek kapcsán. Ilyen potenciális területek lehetnek többek között a fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés, a környezetvédelem és fenntartható energetika, az építőiparhoz kapcsolódó infrastruktúra- illetve városfejlesztések, épületenergetikai hatékonyságjavítás vagy orvosi technológiák alkalmazása stb.

Fontos fejlemény, hogy a közelmúltban Magyarország újraértelmezte a Világbank-csoporttal meglévő kapcsolatait, hogy egyre jobban részt tudjon venni a fejlődő gazdaságokba irányuló NEFE támogatásokban. Magyarország már tanácsadási alapot működtet a Világbanknál, amely főleg a mezőgazdaság, az egészségügy és természetesen a vízipar területén térképezi fel a lehetőségeket a hazai cégek és remélhetően a többi szereplő számára is. 2014-ben az Eximbank a régióból elsőként Trust Fund-ot hozott létre 20 millió USD összeggel, befektetőként megjelenve a Világbank-csoport egyik tagja, az

⁷ Ld. OECD DAC, „Aid for CSOs” jelentés, 2013.

<http://www.oecd.org/dac/peer-reviews/Aid%20for%20CSOs%20Final%20for%20WEB.pdf>

⁸ Magyarok még országutat, sztrádát is építettek Észak-Afrikában, de például a mezőgazdasági, a világítástechnikai és gépipari termékeink is a világ számos országában hódítottak meg piacokat.

⁹ <http://vizipariklaszter.hu/index.html> és <http://www.vg.hu/vallalatok/tarolnak-a-magyar-vizipari-cegek-405796>

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

International Finance Corporation együttműködési alapjában, amivel a NEFE célokat is támogatja.¹⁰ A megadott szektorális és regionális prioritások a mezőgazdaság, a vízgazdálkodás és az egészségügy; illetve a FÁK országok, Nyugat-Balkán, Távol-Kelet, Közel-Kelet és Észak-Afrika. Az Eximbank ezután még szorosabbra fűzte a kapcsolatokat az IFC-vel, egy együttműködési keret-megállapodás formájában, illetve egy másik alaphoz való hozzájárulással, amivel az Exim bevallotta a magyar exportszektorot kívánja segíteni, az exportkapacitások bővítésével, és finanszírozási illetve kockázatvállalási konstrukcióival. Ezen túl a sikeres NEFÉ-hez szintén fontos feltétel a már beindult Magyar Nemzeti Kereskedőház tevékenysége is, valamint, hogy a KKM új nagykövetségek megnyitását indította el, és több száz külgazdasági attasét nevezett ki a magyar külképviseletekre. A cégeknek szóló lehetőségek további bővítése és népszerűsítése tehát már megkezdődött, de egyértelmű szükséglet továbbra is az érdeklődők informálása, kapacitásépítése, támogató helyzetbe hozása, és a szektorok közötti együttműködés elősegítése.

Ajánlások

- Tovább szükséges növelni az állami szerepvállalást minden NEFÉ-hez kötődő, a magánszektor szereplőinek bevonását célzó területen.
- Létre kell hozni többféle fórumot (mint amilyen például a HAND és a HITA egykori kezdeményezése volt¹¹), ahol a NEFE és a külgazdaság fellendítésén fáradozó szakemberek rendszeresen találkozhatnak, képződhetnek.
- A KKM NEFE-keretét a kormány által elfogadott NEFE-stratégia szerinti mértékre kell emelni, illetve a pályáztatást előminősítő rendszerrel kiegészíteni; és a cégeknek is biztosítani vissza nem térítendő támogatást, előnyben részesítve a civileket is bevonó NEFE projektek megvalósítását.
- Az Európai Fejlesztési Alap és egyéb uniós forráslehetőségek, valamint az egyéb szóba jövő nagy multilaterális donor szervezetekben is meg kell találni, illetve létre kell hozni kapcsolódási pontokat, csoportokat, a szakpolitikai lobbizás területén kapacitásbővítést kell végrehajtani, akár külsős szakértők hatékony bevonásával.
- Szükséges az állami szereplők és cégek vezetőinek tudásfejlesztése és kapacitásépítése célzottan a NEFE vonatkozó területein; a „learning by doing” módszer alkalmazása a kormányzat által segített pilot projektek végrehajtásával (lásd. a szlovákok céges inkubátor-programja; cégek és civilek együttes kiutaztatása NEFE partnerországokba; közös üzleti terv készítése, hiteltanácsadás, stb.)
- Szükséges a magyar sikerek népszerűsítése és a tanulságok levonása, a jó gyakorlatok alkalmazása egyéb területeken is (például a Magyar Vízipari Klaszter cégei kapcsán).
- A gazdasági szereplők tekintetében tisztázni kell, hogy a kormányzat a fenntartható,

¹⁰ Az IFC az egyik legnagyobb globális fejlesztési intézmény, amely a magánpiaci szektorra specializálódott. Ma már van magyar tagja is a Világbank-csoport „Private Sector Liason Officer” hálózatának (az Eximbank delegáltja), amelynek feladata a Világbank-csoport és a magánszektor közötti kapcsolattartás.

¹¹ A HAND Szövetség, a Magyar Külgazdasági Hivatal (HITA) és a Külgazdasági és Külügyminisztérium, az EXIM-bankkal közösen létrehozták a Hungarian Development Platform nevű fejlesztési platformot, az erről szóló Memorandum of Understanding a HAND-nél elérhető.

A HAND Szövetség szakpolitikai ismertetője

környezeti és társadalmi szempontból felelős gyakorlatot folytató, a nemzetközi fejlesztési hatékonysági elveknek, különösen a transzparencia elvének megfelelő vállalatok szerepvállalását szorgalmazza a NEFE-ben.

- A magángazdaság mellett szükséges a helyi közösségek és civil szervezetek hatékonyabb bevonása a nemzetközi fejlesztési stratégiák kialakításába és megvalósításába.

Források (elérések ellenőrizve 2015.12.10.)

Balogh Réka - Rohonyi Péter (2015): *HAND AidWatch jelentés 2014 - A magyar nemzetközi fejlesztési szerepvállalás 2015 előtt és után*, HAND.

<http://hand.org.hu/media/files/1421753490.pdf>

Center of Economic Development (2013): *The role of the private sector in development assistance and aid effectiveness*. <http://cps.ceu.edu/sites/default/files/publications/cps-joint-pub-oda-private-sector-report-2013.pdf>

Eurodad (2015): *Fifty Shades of Tax Dodging - The EU's role in supporting an unjust global tax system*,

<http://www.eurodad.org/files/pdf/56378e84d0fac.pdf>

Jaksa Brigitta (2013): *Társadalmi befektetések - a nemzetközi fejlesztés új megközelítésben*, DemNet.

http://v4aid.eu/images/hungary/hatteranyagok/IAKSA_Tarsd.befekt.-uj_megkoz_NEFE_DemNet_tanulmany.pdf

Leiszen Márton (2013): *Kérdések a magángazdasági résztvevők szerepéről a nemzetközi fejlesztésben*, HAND.

<http://hand.org.hu/media/files/1403527183.pdf>

Markocsány Gábor (2014): *A magángazdasági szereplők jelentősége a nemzetközi fejlesztésben*.

http://v4aid.eu/images/hungary/hatteranyagok/MARKOCSANY_Magangazd.szereploek_es_NEFE_DemNet-tanulmany.pdf

Romero, Maria José (2014): *A private affair - Shining a light on the shadowy institutions giving public support to private companies and taking over the development agenda*, Eurodad.

<http://www.eurodad.org/files/pdf/53be474b0aefa.pdf>

Szerző: Rohonyi Péter

Lektorálta: Balogh Réka

a mi világunk
a mi méltóságunk
a mi jövőnk

2015
A fejlesztés
európai éve

A kiadvány megjelenését az Európai Unió és Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma támogatta. Annak tartalmáért egyedül a szerzők tartoznak felelősséggel, a támogatók semmilyen tekintetben nem vonható felelősségre a dokumentumban foglalt információk bármilyen módon történő felhasználása esetén. A projekt az Európai Bizottság és a Külgazdasági és Külügyminisztérium finanszírozásával valósult meg.